Zene és szöveg kapcsolata a romantikus duettekben Mendelssohn és Gounod művein keresztül

Szerzők és előadók: Árva Janka, Göttinger Klára, Iványi Nikolett,

Steitz Márton János, Szalkai Debóra

Intézmény, kar: ELTE Bölcsészettudományi Kar
Szak, évfolyam: Zenekultúra, 2. évfolyam
Témavezető: Hercz-Dorman Aliz egyetemi adjunktus

TARTALOMJEGYZÉK

I. Bevezetés…….3
II. A szófestés……...3

II.1. **Mendelssohn és a szófestés…….....3**

III. Dalszövegek és fordításaik……4

III.1. Ich wollt, meine Lieb ergösse sich…… 4

III.1.a. A dal elemzése……..4

III.2. Herbstlied -Őszi dal…….5

III.2.a. A dal elemzése……..5

IV. **Gounod és a szófestés…….5**

V. Repantir- Bűnbánat: a dal szövege és fordítása……..6

V.1. A dal elemzése……..6

VI. Összegzés ……7

Bibliográfia…….7

I. Bevezetés

A romantikus duetteket lírai dallamvezetés, a két énekhang közötti szoros kapcsolat és érzelemdús interakció, valamint a harmónia és disszonancia finom váltakozása jellemzi. Nem véletlen, hogy a romantika kiemelkedő zeneszerzői – úgymint Schubert, Mendelssohn, Brahms vagy Gounod – gyakran alkottak e műfajban. A romantikus duettek tipikusan kamarazenei környezetben, zongora- vagy kisebb vonószenekari kísérettel szólalnak meg, szövegeik pedig többnyire a szerelemről, fájdalomról és elvágyódásról szólnak. A romantikában előtérbe került az érzelemkifejezés, illetve az emberi kapcsolatok mélysége. A duett épp ezért különleges zenei műfajnak számított, mivel a két énekes közti, gyakran párbeszéd-szerű interakcióra helyezi a hangsúlyt.

II. A szófestés

A romantikus duettekben fontos szerepet játszik a szófestés. A 19. századi zeneszerzők egyre inkább törekedtek arra, hogy műveikben a zenei kifejezésmód és a szöveg szoros kapcsolatban álljanak egymással. Ennek érdekében gyakran használtak zenei eszközöket a lírai tartalom megerősítésére. Ilyen volt például a szófestés, melynek elsődleges szerepe a romantikus duettekben az, hogy a zene közvetítse a szöveg érzelmi feszültségét, így a kifejezések, mondatok szó szerinti jelentése mellett azok érzelmi és atmoszférikus vonásait is kiemeli. Felix Mendelssohn és Charles Gounod művei kiváló példák a szófestés romantikus duettekben való alkalmazásának szemléltetésére. Mindkét zeneszerző egyedülálló módon használta ki a zene alkotóelemeit (ritmus, harmónia, dinamika) a szöveg jelentésének hangsúlyozására és a drámai hatás fokozására.

II.1. Mendelssohn és a szófestés

Felix Mendelssohn Bartholdy a romantikus zeneirodalom jelentős alakja volt. Számos duettet komponált, melyek leginkább operáiban és oratóriumaiban jelennek meg. Mendelssohn – bár a klasszikus formákhoz való ragaszkodásáról ismert – műveiben az új zenei megoldások alkalmazására törekedett. Vokális zenéjében a dinamikai és harmóniai eszközök, például a modulációk, ritmusváltások és a disszonancia, különösen kiemelik a szöveg tartalmát. Ez lehet a szeretet, a szerelem, a csalódás, a vágyakozás vagy akár egy természetbeni képet ábrázoló pillanat zenei kifejezése.

III. Dal szövegek és fordításaik

III.1. Ich wollt, meine Lieb ergösse sich

Ich wollt, meine Lieb ergösse sich

(Heinrich Heine)

Ich wollt, meine Lieb ergösse
Sich all in ein einzig Wort,
Das gäb ich den luft'gen Winden,
Die trügen es lustig fort.

Sie tragen zu dir, Geliebte,
Das lieberfüllte Wort;
Du hörst es zu jeder Stunde,
Du hörst es an jedem Ort.

Und hast du zum nächtlichen Schlummer
Geschlossen die Augen kaum,
So wird mein Bild dich verfolgen
Bis in den tiefsten Traum.

Azt akarom, hogy kiáradjon a szerelmem

(szó szerinti fordítás)

Azt akarom, hogy kiáradjon a szerelmem
Egyetlen szóban,
Melyet odaadnék a légies szeleknek,
Ők pedig vidáman felkapnák.

Hozzád viszik, kedvesem,
A szerető szót;
Minden órában hallod,
Mindenhol hallod.

Éjszakai álmodban,
Szorosan becsukott szemeidben
Fog felsejleni a képem,
Még a legmélyebb álmodban is.

III.1.a. A dal elemzése

Ez a dal Mendelssohn Op. 63-as dalciklusában található. Címe és szerkezete arra utalnak, hogy Mendelssohn zenéje igen érzékenyen illeszkedik a szöveghez, ami szeretetről és vágyakozásról szól. A mű lágy, folyékony dallamvezetéssel kezdődik, ami az érzelmek fokozatos kibontakozását tükrözi. A zene finom, légies harmóniákkal indít, a szöveggel való szoros kapcsolatot az éneklés sima íve, és a szólamok összecsengése is megerősíti. A szófestés itt szelídséget, vágyakozást és elérhetetlenséget sugall. Ahogy a szöveg az érzelmek kiáradásáról szól, úgy a dallam is hasonló érzéseket kelt. A zenei harmóniák folyamatosan módosulnak, nyújtják a hangulatot, miközben az énekszólamok egyfajta drámaiságot is közvetítenek. Az agogikai változások – a tempó finom gyorsulása és lassulása – fokozzák az érzelmi feszültséget. A zenei részletek az éneklés természetes görbéit követik, összhangban maradva a szöveg által megjelenített érzések változásaival. Az egyre intenzívebb harmóniai váltások, valamint az élesebb ritmika tükrözik a szenvedést és türelmetlenséget, amelyet a szeretet utáni vágyakozás, és az érzések elfojtása okoz.

III.2. Herbstlied -Őszi dal

Herbstlied

(Karl Klingemann)

Ach, wie so bald verhallet der Reigen,
Wandelt sich Frühling in Winterzeit!
Ach, wie so bald in trauendes Schweigen
Wandelt sich alle die Fröhlichkeit!

Bald sind die letzten Klänge verflogen!
Bald sind die letzten Sänger gezogen!
Bald ist das letzte Grün dahin!
Alle sie wollen heimwärts zieh'n!
Wandelt sich Lust in sehnendes Leid!

War't ihr ein Traum, ihr Liebesgedanken?
Süss wie der Lenz, und schnell verweht?
Eines, nur eines will nimmer wanken:
Es ist das Sehnen, das nimmer vergeht.

Őszi dal

(szó szerinti fordítás)

Ó, milyen hamar körbeér a tánc,
A tavasz pedig télbe fordul!
Ó, milyen hamar illan el a fáradt csendben
Mindenki boldogsága!

Hamarosan elcsendesednek az utolsó hangok!
Hamarosan kiválasztják az utolsó énekest!
Hamarosan az utolsó zöldnek is vége!
Minden mi él hazavágyik!
Az életkedv szomorúsággá változik át!

Csak álmodtam a szerelem gondolatáról?
Édes, mint a kikelet, mely oly hamar elmúlt?
Egy dolog, csak egy, mely soha meg nem inog:
A vágy az, mi soha el nem múlik.

III.2.a. A dal elemzése

A *Herbstlied* Karl Klingemann versének megzenésítése. A költő lírai stílusa már alapvetően képes volt az évszakok, különösen az ősz hangulatának megfestésére, Mendelssohn pedig pontosan ezt az érzelmi tartalmat emeli ki zenei eszközeivel, a hangnem, a dinamika és a ritmus mind a vers melankolikus tónusához illeszkednek – a fisz-moll komoly, drámai hangulatot kölcsönöz a műnek. A mélyebb hangok kiemelik a szomorúság érzését, a dallam rezignált mozgása hangsúlyozza az ősz mélabús hangulatát. Kissé olyan, mintha az ősz szélén vándorló levelek táncát hallanánk. A harmóniafolyamok érzékeny, visszafogott atmoszférát teremtenek. A gyakori díszítések a levelek zizegését, a szél susogását idézik. Az énekszólamok és a zongorakíséret között szoros kapcsolat áll fenn: együttesen kifejezik az évszak szépségét, de az elmúlással járó szomorúságot is.

IV. Gounod és a szófestés

Charles Gounod romantikus francia zeneszerző műveiben szintén gyakran megjelenik a szófestés, nem kivételek ez alól duettjei sem. A *Romeo et Juliet* című operája nevezetes a főszereplők duettjeiről, melyekben a könnyed, táncos ritmusok, valamint az egyszerű, mégis

erőteljes dallamvezetés hozzájárulnak a fiatal, szerelmesek lelkesedésének hiteles megjelenítéséhez. Gounod emellett a dinamika és a tempó gyakori változtatásával is játszik, a zenei frázisok sokszor követik a szöveg érzelmi ívét, így lassabb tempót és a halk dinamikát például sokszor a szomorkás vagy éppen komoly pillanatok leképezésére használta.

V. A dal szövege és fordítása

Repentir

(Charles Gounod)

Ah! Ne repousse pas mon ame pécheresse!
Entends mes cris, entends mes cris et vois mon repentir!
A mon aide, Seigneur, á te toi d'accourir et prends pitié de ma détresse!
De la justice vengeresse détourne les coups mon Sauveur!
O divin Rédempteur! O divin Rédempteur!
Pardonne à ma faiblesse!
Dans le secret de nuits
O, mon Sauveur!
Je répandrai mes pleurs
O, mon Sauveur!
Je meurtrirai ma chair sous le poids du cilice
Et mon coeur, altéré du sanglant sacrifice.
Bénira de ta main les clémentes rigueurs!
O divin Rédempteur! O divin Rédempteur!
Pardonne à ma faiblesse!
De la justice vengeresse détourne les coups mon Sauveur!
O divin Rédempteur!
Pardonne à ma faiblesse

Bűnbánat

(szó szerinti fordítás)

Ah! Ne ne vesd el magadtól bűnös lelkemet!
Halld meg kiáltásomat, és nézd megtérésemet

Uram, siess segítségemre, és könyörülj szorongásomon!
Az igazságszolgáltatás bosszújának ütéseit fordítsd el rólam, én Megváltóm!
Ó, Isteni Megváltó! Ó, Isteni Megváltó!
Bocsásd meg a gyengeségeimet!
Titokban könnyeimet hullatom éjszakákon át, ó Uram!
A daróc ing súlya alatt, én meghajtom előtted térdemet,
És a véráldozatod láttán megváltozott szívemet.
Áldd meg kezeddel az irgalmas szigort!
Ó, Isteni Megváltó! Ó, Isteni Megváltó!
Bocsásd meg a gyengeségeimet!
Az igazságszolgáltatás bosszújának ütéseit fordítsd el rólam, én Megváltóm!
Ó, Isteni Megváltó!
Bocsásd meg a gyengeségeimet!

V.1. a dal elemzése

A *Repentir* Gounod egyik legismertebb vallásos műve. A zeneszerző itt is érzékenyen alkalmazza a zenei eszközöket a szöveg érzelmi hatásának fokozására. A mű egy rendkívül erőteljes, érzelmekkel teli recitativóval kezdődik, ami egy keresztény hívő kétségbeesettségét, és a megváltás iránti vágyakozást fejezi ki. A drámai dallamvezetés és a lassú tempó a könyörgés fájdalmát idézik. A crescendo és decrescendo gyakori váltakozása jól tükrözi a

szöveg intenzitásának változásait; ahogy a „*prends pitié de ma détresse!"* („könyörülj szorongásomon!") szókapcsolattal az ima egyre erőteljesebbé válik, a zene is emelkedni kezd. A hangnem először az „*O divin Rédempteur!"* („O,Isteni Megváltó!") említésekor változik. A modulációk és a felfelé ívelő dallamvonalak segítik a megbocsátás iránti vágy kifejezését. A dinamika és a dallam fokozása egyfajta szakrális magasságot kölcsönöznek a műnek. Folyamatosan váltakoznak a remény és a félelem kifejezései. A mű legvége a zenei csúcspont: itt a szöveg már csak ismétlés, ami – egy emelkedő kromatikus skála segítségével – még egyszer kiemeli a szavak súlyát és az ima mélységét.

VI. **Összegzés**

Gounod és Mendelssohn duettjeiből kitetszik, hogyan alkalmazták a szófestést a romantikus zenei nyelvben a szöveg érzelmi mélységének tükrözésére. Charles Gounod *Repentir* című művében a szófestés a fájdalom és szenvedés kifejezésére szolgál – dinamikai és harmóniai változások és modulációk segítségével hangsúlyozza a bűnbánatot és a könyörgést, majd a reményt és a megváltást. Mendelssohn *Ich wollt meine Lieb ergösse* című művében a dallam simasága és az agogikai változások a szeretet és a vágyakozás érzéseinek kifejezését segítik. A *Herbstlied*ben pedig az ősz hangulatát és az elmúlás fájdalmának hullámvölgyeit jelenítik meg az egymást követő széles ívű dalamok, a fel -le hullámzó zenei motívumok. Mendelssohn és Gounod romantikus duettjei által megismerhető egy varázslatos hangulatot teremtő zene, mely felemel és amely szívet-lelket melenget. Kutatásunk célja megismertetni ezt gyönyörű muzsikát minél szélesebb hallgatóság körében.

Bibliográfia

Brockhaus-Riemann Zenei Lexikon. 2. kötet (1984.) Budapest: Zeneműkiadó Vállalat. 57., 515., 517-519. o.

The New Oxford Companion to Music. Volume 1. (1983.) Oxford: Oxford University Press. 777-778. o.

The New Oxford Companion to Music. Volume 2. (1983.) Oxford: Oxford University Press. 1162-1164. o.

Szabolcsi, B., Tóth, A. (1965). *Zenei lexikon* (1. kiadás). Budapest: Zeneműkiadó Vállalat. 579–581. o.